

Gaziantep'te Katı Atık Toplayıcılığının Sosyo-Kültürel Bağlamı

Yücel Karadaş | [id](#) 0000-0003-4035-480X | [✉ karadas@gantep.edu.tr](mailto:karadas@gantep.edu.tr)

Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Gaziantep, Türkiye

[ROR](https://ror.org/020vvc407) <https://ror.org/020vvc407>

Tolga Yücel | [id](#) 0009-0009-3831-0171 | [✉ tyucel@wwf.org.tr](mailto:tyucel@wwf.org.tr)

WWF- Türkiye Doğal Hayat Koruma Vakfı Plastik Proje Müdürü;
Asmalı Mescit, İstiklal Cad. No: 136, 34430 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Togay Tanyolaç | [id](#) 0009-0002-6948-7761 | [✉ ttanyolac@wwf.org.tr](mailto:ttanyolac@wwf.org.tr)

WWF- Türkiye Doğal Hayat Koruma Vakfı Plastik Projeleri Kıdemli Uzmanı;
Asmalı Mescit, İstiklal Cad. No: 136, 34430 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Hülya Öztaş | [id](#) 0009-0003-4408-5704 | [✉ hulyatsdmr@gmail.com](mailto:hulyatsdmr@gmail.com)

İnsana Değer Derneği Kıdemli İnsan Kaynakları Uzmanı;
Pancarlı, 58020 Nolu Sok. No. 13, 27060 Şehitkamil/Gaziantep, Türkiye

Onur Solak | [id](#) 0009-0008-0216-8209 | [✉ osolak@wwf.org.tr](mailto:osolak@wwf.org.tr)

WWF- Türkiye Doğal Hayat Koruma Vakfı Plastik Projeleri Kıdemli Uzmanı;
Asmalı Mescit, İstiklal Cad. No: 136, 34430 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Harun Yaman | [id](#) 0009-0008-4225-3838 | [✉ hyaman@www.org.tr](mailto:hyaman@www.org.tr)

WWF- Türkiye Doğal Hayat Koruma Vakfı Plastik Projeler Kıdemli Uzmanı;
Asmalı Mescit, İstiklal Cad. No: 136, 34430 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Öz

Gaziantep'te geri dönüşüm ve katı atık sektörü, çok aktörlü bir yapıya sahiptir. Katı atıkların geri dönüşümü sürecinde en önemli maliyet kalemi, kaynaktan katı atığın toplanmasıdır. Bu nedenle sektördeki en önemli aktörler arasında toplayıcılar öne çıkmaktadır. Gaziantep'teki toplayıcı profili diğer şehirlerle karşılaştırıldığında benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Toplayıcıların büyük bir kısmını Suriyeli göçmenler oluşturmakta olup, bu gruplar arasında özellikle Abdallar, çöl aşiretleri mensupları ve Suriye kırsalından göç edenler yer almaktadır. Genellikle kayıt dışı işleyen bu sektörde, bu durumu toplayıcıların sosyal profilleriyle de desteklenmektedir. Suriye'de toplumsal sistemin kenarında yer alan bu gruplar, göçebe yapıları nedeniyle eğitim, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda standart işleyişin dışında kalmıştır. Suriye'de benzer işlerle uğraşan bu topluluklar, yüzlerce yıllık göçebe geleneği ve toplumdaki bağımsız yaşam biçimlerini Gaziantep'e taşımışlardır.

Bu özellikleri, kayıt dışılık potansiyellerini artırarak katı atık toplayıcılığını tercih etmelerine neden olmuştur. Bu durum, hem yerel yönetimlerin hem de topluluğun yaşam ve çalışma biçimlerine odaklanan sivil toplum kuruluşlarının mesleki standartlar oluşturma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Katı atık toplayıcılarını kayıt altına alma ve mesleki standartlar geliştirme çabaları, bu grupların kültürel gelenekleriyle beslenen kayıt dışılık arasında gerilimler yaratmaktadır. Bu nedenle önerilecek çalışma modeli, kayıtlılığı ve serbest çalışmayı bir arada ele alan hibrit bir yaklaşıma dayanmalıdır.

Anahtar Kelimeler

Katı Atık, Geri Dönüşüm, Kayıtdışılık, Toplayıcılığın Cinsiyeti, Suriyeli Göçmen

Atıf Bilgisi

Karadaş, Yücel vd. "Gaziantep'te Katı Atık Toplayıcılığının Sosyo-Kültürel Bağlamı". *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 6/1 (Nisan 2025), 97-124.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.1.5>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi	17.10.2024
Kabul Tarihi	26.03.2025
Yayın Tarihi	15.04.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Gaziantep Üniversitesi Beşeri Etik Kurulu 07.06.2024 tarih ve 19 nolu toplantı kararı ile etik beyan izni alınmıştır.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	dergi@sosyolojikbaglam.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu çalışma Avrupa Birliği Geri Dönüşüm Projesi kapsamında desteklenmiştir.
Yazar Katkıları	Araştırmanın Tasarımı Yazar-1 (%75) - Yazar-2 (%5) - Yazar 3 (%5) - Yazar 4 (%5) - Yazar 5 (%5) - Yazar 6 (%5) Veri Toplanması Yazar-1 (%65) - Yazar-2 (%5) - Yazar 3 (%5) - Yazar 4 (%5) - Yazar 5 (%10) - Yazar 6 (%10) Araştırma - Veri Analizi- Doğrulama Yazar-1 (%70) - Yazar-2 (%5) - Yazar 3 (%5) - Yazar 4 (%10) - Yazar 5 (%5) Yazar 6 (%5) Makalenin Yazımı Yazar-1 (%75) - Yazar-2 (%5) - Yazar 3 (%5) - Yazar 4 (%5) - Yazar 5 (%5) - Yazar 6 (%5) Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi Yazar-1 (%75) - Yazar-2 (%5) - Yazar 3 (%5) - Yazar 4 (%5) - Yazar 5 (%5) - Yazar 6 (%5)
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

Socio-cultural Context of Solid Waste Collection in Gaziantep

Yücel Karadaş | 0000-0003-4035-480X | karadas@gantep.edu.tr

Gaziantep University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy,
Gaziantep, Türkiye

ROR <https://ror.org/020vvc407>

Tolga Yücel | 0009-0009-3831-0171 | tyucel@wwf.org.tr

World Wide Fund for Nature Plastic Project Manager;
Asmalı Mescit, İstiklal Cad. No: 136, 34430 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Togay Tanyolaç | 0009-0002-6948-7761 | ttanyolac@wwf.org.tr

World Wide Fund for Nature Plastic Project Senior Specialist;
Asmalı Mescit, İstiklal Cad. No: 136, 34430 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Hülya Öztaş | 0009-0003-4408-5704 | hulyatsdmr@gmail.com

Care for Humanity Senior Human Resources Specialist;
Pancarlı, 58020 Nolu Sok. No. 13, 27060 Şehitkamil/Gaziantep, Türkiye

Onur Solak | 0009-0008-0216-8209 | osolak@wwf.org.tr

Nature Plastic Project Senior Specialist;
Asmalı Mescit, İstiklal Cad. No: 136, 34430 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Harun Yaman | 0009-0008-4225-3838 | hyaman@wwwf.org.tr

Nature Plastic Project Senior Specialist;
Asmalı Mescit, İstiklal Cad. No: 136, 34430 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Abstract

The recycling and solid waste sector in Gaziantep has a multi-actor structure. Considering that the most significant cost factor in the recycling process of solid waste is the collection of waste from the source, it is evident that the most important actors in the sector are the waste collectors. When compared to other cities, the profile of collectors in Gaziantep shows similarities and differences. Collectors generally consist of Syrian migrants, particularly including groups such as the Abdals, members of desert tribes, and those who migrated from rural areas of Syria. This sector, which mostly operates informally, is further characterized by the social profiles of the collectors. These groups, who were on the margins of the social system in Syria, remained outside the standard functioning of areas such as education, economy, and politics due to their nomadic lifestyle. Engaged in similar work in Syria, these communities have brought their centuries-old nomadic traditions and independent way of life to Gaziantep. These characteristics have increased their potential for informality, leading

them to prefer solid waste collection. This situation complicates the process of establishing professional standards for both local governments and NGOs that focus on the living and working conditions of this community. Efforts to register solid waste collectors and develop professional standards create tensions with the informality rooted in these groups' cultural traditions. Therefore, the working model to be proposed for this group should be based on a hybrid approach that incorporates both formal registration and freelance work.

Keywords

Solid Waste, Recycling, Informality, Gender of Collecting, Syrian Migrants

Citation

Karadaş, Yücel at al. "Socio-Cultural Context of Solid Waste Collection in Gaziantep". *Journal of Sociological Context* 6/1 (April 2025), 97-124.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.1.5>

Article Information

Date of Submission	17.10.2024
Date of Acceptance	26.03.2025
Date of Publication	15.04.2025
Peer-Review	Double anonymous review - Two External Reviewers
Ethical Statement	Ethical approval was obtained with the decision of the Gaziantep University Human Ethics Committee dated 07.06.2024 and numbered 19.
Similarity Check	Done - Turnitin
Conflict of Interest	No conflicts of interest have been declared.
Complaints	dergi@sosyolojikbaglam.org
Funding	This study was supported within the scope of the European Union Recycling Project.
Author Contributions	<p>Conceptualization Author-1 (%75) - Author-2 (%5) - Author-3 (%5) - Author-4 (%5) - Author-5 (%5) - Author-6 (%5)</p> <p>Data Curation Author-1 (%65) - Author-2 (%5) - Author-3 (%5) - Author-4 (%5) - Author-5 (%10) - Author-6 (%10)</p> <p>Investigation - Analysis - Validation Author-1 (%70) - Author-2 (%5) - Author-3 (%5) - Author-4 (%10) - Author-5 (%5) - Author-6 (%5)</p> <p>Writing Author-1 (%75) - Author-2 (%5) - Author-3 (%5) - Author-4 (%5) - Author-5 (%5) - Author-6 (%5)</p> <p>Writing - Review & Editing Author-1 (%75) - Author-2 (%5) - Author-3 (%5) - Author-4 (%5) - Author-5 (%5) - Author-6 (%5)</p>
Copyright & License	Authors of articles in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC-ND 4.0.

Giriş

Türkiye’de son on yılda gelişen sanayi ve buna paralel olarak değişen tüketim alışkanlıkları, yeni ve verimli bir sektör olarak katı atık ve geri dönüşüm sektörünün doğuşuna zemin hazırlamıştır. Bu sektör, atık hale gelmiş mamul tüketim maddeleri veya bu maddelerin içine konduğu kapların, kartonların, şişelerin vb. toplanması ve bazı endüstriyel süreçlerle geri dönüştürülmesine odaklanılan bir sektördür. Gittikçe büyüyen bu sektör çok farklı aktörleri içinde barındırmaktadır. Türkiye özelinde söylenecek olursa katı atık toplayıcıları, toplayıcıların getirdiği malzemenin biriktirilip ayrıştırıldığı depolar, ilçe belediyeleri, onlar tarafından yetkilendirilmiş firmalar, İl Çevre ve Şehircilik Müdürlükleri, geri dönüşüm yapan fabrikalar, her bir aktörün örgütlü olduğu STK’lar bu sektörün aktörleri olarak sayılabilir. Sektördeki en önemli maliyet unsuru toplama işi olduğundan, aktörler arasında önem olarak, sokak sokak gezip malzeme toplayan toplayıcılar ön plana çıkmaktadır.

Kendiliğinden, şehir dinamiklerinin mevcut yapısı bağlamında gelişen bu sektörün şehirden şehire benzeşen ve farklılaşan bir yapısı olduğu söylenebilir. Kapitalist formel ilişkilerin geliştiği şehirlerde kayıtlı firmalar sektörü domine ederken aile işletmelerinin, kayıt dışılığın yüksek olduğu şehirlerde ise depoların ve kayıt dışı çalışan toplayıcıların baskın olduğu söylenebilir. Dış göçmenlerin yoğunlaştığı şehirlerde toplayıcılar çoğunlukla bu grup mensupları olurken bunların olmadığı durumlarda iç göçmenler veya şehir sosyal sisteminin kenarında duran ‘öteki’ler ön plana çıkabilir. Göç ve kayıt dışılık arasında benzer bir ilişki hamallık sektörü için de geçerlidir. 2008 yılında yayınlanan bir çalışma, kayıt dışı çalışmanın yoğun olduğu hamallık sektöründe çoğunlukla iç göçmenlerin çalıştığına yönelik vurgu vardır¹. Makale vurgusunun iç göçmenlere yönelik olması şaşırtıcı değildir; çünkü o dönemde Suriyeli göçü henüz söz konusu değildi. Daha önce iç göçmen veya şehir ötekisi olanların yaptığı toplayıcılık, dış göçmenlerin gelişiyse bunların toplayıcı olduğu, eski toplayıcıların ise depo sahibine dönüştüğü bir durum ortaya çıkabilmektedir.

Gaziantep özelinde düşünülürse günümüzde katı atık toplayıcılığı genellikle Suriyeli göçmenlerin yaptığı, Türk vatandaşı olan eski toplayıcıların depo sahibine dönüştüğü bir sektör konumundadır. Kayıt dışılığın, erkek merkezli cinsiyet rejiminin ve aile boyu iş yapmanın baskın olduğu bu sektörde, Suriyeli göçmen toplayıcıların geçmişten getirdikleri kültürel ve sosyal kodları toplama işinde devam ettirdikleri görülmektedir. Suriye’nin çöl veya kırsal bölgelerinden, önemli bir kısmı göçebe yaşam süren bedevi veya göçebe bir hayat sürüp müzisyenlik, kalaycılık gibi mesleklerden geçimini sağlayan, bazılarınca Çingene, Gurbet ya da Roman da denilen Abdal aşiret üyelerinin bu mesleği seçmesinde sosyo-kültürel faktörler göz ardı edilemez. 2006 yılında Abdal topluluklarla aynı kategoride değerlendirilebilecek Çingeneler üzerine yapılan bir araştırma, bu topluluk üyelerinin bilinçli bir şekilde formel sektörlerin dışındaki katı atık toplayıcılığı gibi işlere yöneldiklerini e basi

1 Suat Kolukırık - Zekavet Nuran Oğuz, “Formel ve Enformel Emek Biçimi Olarak Hamallık ve Hamallar: Isparta Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(2), (2008) 299.

durumlarda da kazançlarının formal sektördekilere nazaran daha yüksek kazanç elde edebildiklerini göstermiştir². Yaşam alışkanlıkları yönünden toplumsal sistemin dışında- kenarında yaşamaya alışmış bu topluluk mensupları, kendi yaşam biçimlerini değiştirmeden icra edebilecekleri, bağımsız çalışabilecekleri bir sektör olduğu için katı atık toplayıcılığı tercih etmişlerdir. Yani bu sektörde çalışma bir mağduriyet ya da dışlanmadan kaynaklanmaz; bilakis sosyo-kültürel dinamikler tarafından etkilenen bir tercihtir. Kadınların ve çocukların yoğun bir şekilde sektör içinde bulunmalarına rağmen görünürlükte erkeğin ön planda olması, bu kültürel bağlam nedeniyledir. Suriye'den getirilen cinsiyetçi kültür, çalışma sürecinin dinamiklerini de belirlemiştir.

1. Literatür Tartışması

Katı atıkların geri dönüşümü, günümüz çevre meselelerinin öncelikli konularından biridir. Bu olgu, bir yandan yeni mal üretirken doğal ham kaynakların kullanımını dengelemekte hem de çevreye zararlı olabilecek işlenmiş atıkların yeniden üretime kazandırılmasıyla çevre kirliliği önlenmektedir. Modern ve şehirli hayatın yaygınlaşması işlemden geçen atıkların genel insani atık oranındaki payını arttırmasıyla geri dönüşüm uygulamaları kentsel hayatın, üretim ve tüketim süreçlerinin vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Katı atıkları toplama ve geri dönüşüm sağlayan fabrikalarına taşınmasında ana aktör belediyeler olsa da katı atık toplama firmaları, toplayıcılar, dağıtıcılar gibi birçok aktörü içinde barındırmaktadır. Türkiye gibi bir ülkede geri dönüşüm sektörünün aktörlerinin skalası genişlemektedir. Bu skalada yer alan aktörler, aktörlerin birbirleriyle ilişkileri, bunların sosyal ve kültürel boyutları, kullanılan araç ve teknolojilerin şekilleri şehirden şehre ve tarihsel zaman içinde değişebilmektedir. Bu aktörler arası ilişki ve sosyo-kültürel boyutlardaki çeşitlilik, sektörün formal-kayıtlılık düzeyini ve verimliliği, sektörde çalışan her birinin kazanç düzeyini etkilemektedir. Aynı zamanda herhangi bir şehirde insan atıklarıyla ilgili varolan geleneksel-dini alışkanlıklar da katı atık toplama verimini etkileyebilmektedir. Örneğin ekmek, gıda, meyve-sebze artıklarının çöp konteynırları yerine hayvanlara yem veya gübre olarak tüketici tarafından ayrılması verimliliği etkileyebilen bir süreçtir.

Gaziantep özelinde düşünüldüğünde geri dönüşümün ilk halkasını geri dönüştürülebilir atıkları toplayan toplayıcılar oluşturur. İkinci halka katı atıkların ilk toplandığı depolardır. Bazı durumlarda depolar birden çok halkayı oluşturur. Yani bir depoda toplanan atıklar, daha büyüğüne ve ondan da daha büyük bir depoya satılmaktadır. Depolarda gündelik ücret karşılığı istihdam edilen ayrıştırıcılar, el ya da basit aletlerle gelen atıkları cinslerine göre ayrıştırırlar. Toplayıcı ile ana toplama merkezleri arasında dolayım arttıkça maliyet ve birim başına verim düşebilmektedir. GATEM'de ve sanayi bölgelerinde bulunan büyük toplama merkezleri genellikle depolarda toplanan atıkların gönderildiği ana odaklardır, ama

2 Suat Kolukırık, "Sosyolojik Perspektiften Türk(ıye) Çingenerleri: İzmir Çingenerleri Üzerine Bir Araştırma", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 3/1 (2006), 12-14.

üretim mekanlarına yakın yerde toplayıcılık yapan toplayıcılar, mallarını doğrudan işlem yapan fabrikalara da satabilmektedir. Aynı şekilde bazı durumlarda depo sahipleri de işlem yapan fabrikaya mal satabilmektedir. Depo ve depo sahibi olgusu Gaziantep'ten başka Antalya, Ankara ve Niğde'de gibi illerde de bulunmaktadır ve bu illerde de Gaziantep'te sahip oldukları işlemlere sahiplerdir³. Hatta Antalya'da ardiye denen depoların sahibi olan ardiyeciler ile toplayıcılar arasındaki bağlantı Gaziantep'e benzerdir. Toplayıcılar depoya bağlı olarak çalışırken çoğu zaman depo sahibi ile toplayıcı arasındaki fark belirsizleşmektedir. "Ardiye sahibi olarak tanımlanan kesim ise, kendileri atık toplama sürecinde yer almayan, buna karşılık toplanan atıkları geri dönüşüm işçilerinden satın alanlardan oluşmaktadır. Bunlar çoğunlukla kendi hesaplarına çalışmaktadırlar ve geri dönüşüm işçilerine kalacak yer sağlamaktadırlar. Ancak, sosyolojik ortaklıklar, ilk bakışta bir ardiyedekiler arasından kimlerin ardiye sahibi, kimlerin ise işçi olduğunu ayırt etmek neredeyse olanaksızlaşmaktadır. Diğer yandan, ardiye sahiplerinin tamamı, daha önce kendileri de toplama işinde çalışmış kimselerden meydana gelmektedir. Bu iki kesim, aşağıda görüleceği üzere beraber hareket ediyor ve örgütlenmektedir"⁴. Niğde'de de toplayıcıların depo sahibine bağlı olarak çalıştığı ve her bir depo sahibine bağlı olarak çalışan 100 civarında toplayıcı olduğu, 2012 yılındaki bir saha araştırma raporunda belirtilmiştir⁵.

Bu silsilenin dışında, ilçe belediyelerinin anlaşmalı olduğu firmalar, belediyenin katı atık toplama merkezlerinde atıkları ayrıştırır ve geri dönüştürülebilir olanları kullanır. Şahinbey Belediyesi, çoğunlukla market önlerinde geri dönüşen malzemeler için ayrı biriktirme alanları oluşturmuştur. Anlaşmalı olunan firma ya da belediye görevlileri bu toplama yerlerinden katı atıkları alır.

Katı atıkları yerleşim birimlerinden toplanma işi ülkeden ülkeye ve şehirden şehire değişmektedir. Katı atıkların geri dönüşümünde toplam maliyet içinde en büyük masraf kalemi, bunların yerleşim birimlerinden toplanıp toplama merkezine taşınması üzerinedir. Bir kaynak, söz konusu gider kalemini toplam giderin %80'i olduğunu belirtir⁶. İster kaynağında ayrıştırılmış atıkların yetkili firmalar tarafından toplanması olsun, ister bağımsız çalışan toplayıcıların toplaması olsun, bu maliyet değişmez. Dolayısıyla, bağımsız çalışan toplayıcıların verimliliğine odaklanan bu saha araştırması, söz konusu maliyetin düşürülmesi hakkında da fikir üretebilir. Bu konuda uluslararası literatür, genellikle Batılı ülkelerde yerleşim birimleri ve kaynakta ayrıştırılan, belediyeler veya firmalar tarafından ayrıştırılmış

3 Vahide Bilir, "Çöp İşçileri ve Ankara'da Yaşananlar", *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* (2006) 13; Çiğdem Demircan - Kutlu Dane, "Geri Dönüşüm İşçilerinin Örgütlenme Deneyimleri: Antalya Örneği" *Türk İş Dergisi* 396 (2012), 12; Kamer Çırak - Zafer Demirtaş, "Çöp Toplayıcılığı ve Hurdacılığın Niğde'de ve Niğde'den Örgütlenişi", *VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı* (Muğla Sıtkı Koçman Üniv. Yayını, 2013), 91-100.

4 Demircan - Dane, "Geri Dönüşüm İşçilerinin Örgütlenme Deneyimleri: Antalya Örneği", 8-9.

5 Çırak - Demirtaş, "Çöp Toplayıcılığı ve Hurdacılığın Niğde'de ve Niğde'den Örgütlenişi", 94.

6 Jeroen Belien vd., "Municipal Solid Waste Collection and Management Problems: A Literature Review" *Transportation Science* 48/1 (2014), 78.

halde toplama araçlarıyla toplanan katı atık toplama sürecine odaklanılmıştır⁷. Bu yayınlar çoğunlukla katı atık toplamanın verimliliğini arttırmak için akılcı rotalar bulma, araçları daha efektif kullanmak için kapasite ve harcanan enerjiyi hesaplama gibi teknik meselelere odaklanılmıştır. Söz konusu yayınlar, özellikle önerdikleri akılcı rotalar oluşturma, bu rotaları oluştururken Coğrafi Bilgi Sistemleri gibi programları kullanma konusunda Türkiye ve Gaziantep'te özel kişiler tarafından yürütülen toplama işini daha akılcı hale getirme konusunda bir model oluşturabilir. Ancak bu yayınlarda genellikle sektördeki aktörlerin ve sektörün organizasyonunun sosyolojik bağlamı konu edilmemiştir.

Türkiye'de bazı istisnalar⁸ dışında yayınlarda, katı toplayıcısı özel kişilere yönelik bir yoğunlaşma vardır⁹. Toplayıcıların ve toplama sürecinin sosyal bağamlarını da konu eden bu yayınlarda ana aktör, genellikle toplayıcıdır. Bu da mantıklıdır, nitekim katı atıkların yerinden ayrıştırılmadığı Türkiye'de toplayıcılar uzun bir süre özel kişiler olmuştur. Ancak Türkiye'de tüketim alışkanlıklarının değişmesi, sanayileşme ve şehirleşmenin artması, katı atık sektöründeki kazanç düzeyini yükseltmiş ve yerel yönetimlerle anlaşmalı firmaların aktör haline gelmelerini sağlamıştır.

Katı atıkların özel kişilerle başlayan toplanma süreci zaman içinde toplama sektörünün karakterini belirlemiş ve geçmişten bugüne Türkiye ve Gaziantep'te, benzer sosyo-kültürel kodlara sahip kişilerin tercih ettiği, standartlaşma kapasitesi düşük ve bir ölçüye kadar kayıt dışı bir çalışma biçimi olarak var olagelmıştır. Sektörü tercih edenler ya formel çalışma biçimlerine sırt çeviren kültürel kodlara sahip kişiler, ya iş kazaları nedeniyle formel çalışmanın dışında kalanlardan, ya da bir şehire iç göçle geldiği için şehir hayatına tutunurken en dipten başlayan iç-dış göçmenler ile kayıt dışı göçmenlerden oluşmuştur. Sosyo-kültürel anlamda sektörü tercih eden ve şehrin yerli ahaliyi sayılabilecek Abdallar-Romanlar dışında şehrin yerli-asli nüfusunun nadiren bu mesleği tercih ettiği söylenebilir. Türk vatan-daşı toplayıcılar üzerinde yapılan çalışmalarda bu kitlenin çoğunlukla şehre gelen kırsal iç göçmenlerden oluştuğu görülmektedir¹⁰. ILO ve AGED raporlarında Suriyeli toplayıcılara da vurgu vardır¹¹. 2022'de İstanbul Üzerine yapılan bir araştırmanın yayınında, mevcut toplayıcı profilinin Kürtler ve Suriyelilerden oluştuğu, ama sektöre yeni giren Afgan göçmenlerin bir rekabet ve çekişme unsuru yarattığından bahsedilmiştir¹². Ancak bunların Suriye'deki sosyo-kültürel profilleri ve bu profillerin Gaziantep'te katı atık toplamaya yönel-

7 Belien vd., "Municipal Solid Waste Collection and Management Problems: A Literature Review." *Transportation Science* 48/1 (2014), 89

8 Mert Kolkusaoğlu vd., "Katı Atık Toplama Sıklığının Toplama-Taşıma Maliyetine Etkisi", *Artibilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 1/1 (2018), 46-56.

9 AGED. *Sokak Toplayıcıları Sosyo-Ekonomik Araştırma Raporu*. haz. M. Şeker - F.N. Tanyeri (2022).

10 AGED. *Sokak Toplayıcıları Sosyo-Ekonomik Araştırma Raporu*, 17

11 ILO. *Reducing Waste Towards a Just Transition: Work, Labour, and Value in the Informal Recycling Chain Evidence from Adana, Türkiye*, (2023), 19.

12 Mim Sertaç Tümtaş "Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç mü 'İstila' mı?", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 21/1 (2022), 338-353.

melerine etkisine değinilmemiştir. Ayrıca Gaziantep'te sektörde önemli bir sayıda olan yerli ve Suriyeli abdallara ya da Suriye'nin Homs kırsalındaki çöl bölgesinden göç etmiş Bedevi aşiret üyelerine dair vurgular da yoktur. Gaziantep'te Suriyeli profiliyle ilgili yapılabilecek bir çıkarım, toplayıcılarla ilgili bilgi de verebilir. Nitekim Gaziantep'te Suriyeliler üzerine yapılan bir araştırma, bu kitlenin azımsanmayacak oranının kırsal kökenli olduğunu ortaya çıkarmıştır¹³. Bu kaynaklarda abdallara dair bilgi olmasa da hem Suriyeli hem de Türk vatandaşları abdalların müzisyenlik, dilencilik, kalaycılık gibi informal sektörlerde çalışmaları¹⁴ katı atık sektörüne geçişleri hakkında fikir verebilir. Ya da Suriye'deyken aynı şekilde toplumsal sistem dışında-kenarında yaşayıp buna uygun işler çalışan bedevi aşiret üyelerinin alışkanlıklarını Gaziantep'e taşımalarına dair veriler, bu araştırmadaki derinlemesine görüşmelerden çıkmıştır.

Tabi ki katı atık toplayıcılığı yapsın-yapmasın Suriyelilerin kayıt dışı çalışmasının sahip oldukları Geçici Koruma statüsünden kaynaklanan sistemsel sebepleri vardır. Bu statünün çalışma izinleri, bir işyerinde ne kadar Suriyelinin çalışabileceğine dair mevzuat ve vatandaşlığa geçişle ilgili yarattığı sorunlar da Suriyeli göçmenleri kayıt dışı çalışmaya zorlamaktadır. Örneğin her bir çalışmaya başlangıçta çalışma izninin tekrardan alınması zorunluluğu, bu izne başvurunun işveren tarafından yapılması veya bir işyerinde toplam çalışan sayısının ancak %20'sinin geçici koruma statüsündeki çalışanlardan olabileceği mecburiyeti, bu sayıdan fazla olan Suriyeli çalışanların kayıt dışı kalmalarına sebep olmaktadır.¹⁵

İnsanlık tarihinin gördüğü en verimli çalışma biçimi olan standartlaşmış bir üretim sistemine sahip olan Fordist çalışma biçimleri, Gaziantep'teki katı atık toplayıcıları için uygun olmayabilir. Nitekim bu sektörü tercih edenlerin önemli bir kısmı, değişik sebeplerle standart çalışmayı red eden kişilerden oluşur. Yani bu sektörün hem ülkemizde hem de Gaziantep'te gelişimi, özel kişilerin bağımsız çalışma tercihlerini de içerir. Bu bağlamda, bazı istisnalar hariç¹⁶ sektörü tercih edenlerle ilgili yapılan akademik yayınlar bu tercih durumunu görmezlikten gelip, söz konusu kişilerin yaşamına odaklanarak onlardan bir mağduriyet anlatısı üretmeye çalışılır. Örneğin Özsoy'un yazdıkları böyle bir anlatının ürünüdür: "Atık toplayıcıları, yaptıkları işin düşük geliri, sağlıksız ve sosyal güvenceden yoksun koşulları, çöple uğraşmanın toplumsal olarak pislikle ilişkilendirilmesi gibi nedenlerle top-

13 Mehmet N. Gültekin vd., *Gaziantep'te Suriyeliler*. (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları, 2018), 66

14 Mustafa Çağlayandereli vd., "Romanların Maruz Kaldığı Dışlanma ve Ayrımcılığa İlişkin Bir Değerlendirme", *Social Science Development Journal* 9/45 (2024), 64

15 Ali Kemal Nurdoğan – Mustafa Öztürk, "Geçici Koruma Statüsü ile Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Vatanadaşlık Hakkı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi* 23/3 (2018), 1163-1172; Dikran M. Zenginkuzucu, "Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi", *Türkiye'de İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi* 1 (2018), 37-62.

16 Demircan ve Dane (2012: 12) tarafından Antalya üzerine yapılan araştırmada toplayıcıların günde 3 kere sefere çıktıklarını ve gelirlerinin azımsanmayacak derecede yüksek olduğu belirtilmiştir. Çırak ve Demirtaş (2013: 94) yaptıkları çalışmada Niğde'de de toplayıcılıktan gelen gelirin yüksekliği nedeniyle farklı meslek gruplarından kişilerin bu işe yöneldikleri belirtilmiştir.

lumsal dışlanmışlığı en fazla yaşayan iş kollarından birinin üyeleridir”¹⁷. Yakın tarihli başka bir makalede katı atık toplayıcılığının yoksulluğun yeniden üretildiği, geliri düşük, mesleği icra edenlerin kötü yaşam koşullarına sahip bireyler olduğu ifade edilmiştir¹⁸. Sakarya'daki toplayıcılar üzerine yapılan yakın tarihli diğer bir çalışmada Suriyeli göçmenlerini de içeren bu meslek grubunu yoksulluk, dışlanmışlık e mağduriyet temaları bağlamında işlemiştir¹⁹. Oysa ki akademisyenin gözünde “kötü yaşam koşulu” diye tabir edilen şey maddi gelir yokluğundan değil, “kültürel sermaye” yokluğundan da kaynaklanabilir. Yani kuşaktan kuşağa aktarılan bazı kültürel alışkanlıklar, akademisyenin gözünde “kötü yaşam koşulu” olarak görülebilir.

2. Yöntem

Saha araştırması çoklu araştırma desenine göre yapılmıştır. Nitekim rapor hazırlanırken 2 farklı veri setinden faydalanılmıştır. İlk, 32 kapalı uçlu sorudan oluşan anket formu, tesadüfi örnekleme belirlenmiş 150 katı atık toplayıcısına uygulanmış, elde edilen veriler uygun istatistiki yöntemlerle analiz edilip yorumlanmıştır. Anket uygulayıcılarının bu konuda özel bir tercihi olmasa da, anket uygulananların çoğunluğu Suriyeli katı atık toplayıcılarından oluşmuştur. Anketler WWF ekibi tarafından katılımcılarla yüz yüze yapılmıştır. Sürekli hareket halinde olan bir kitleye bu kadar sayıda anket uygulayabilmek, WWF'nin saha ekibinin başarısıdır. Ayrıca 3 farklı grupla derinlemesine odak grup görüşmesi de yapılmıştır. Bunlardan ilki WWF Gaziantep ofisinde 8 tane Suriyeli toplayıcıyla; ikincisi katı atık toplayıcılarından mal alımının olduğu bir depoda depo sahibi ve ayırıştırıcılarla; en son katı atık sektöründe çalışan 4 çevre mühendisi ile İl Çevre Müdürlüğü'nde yapılmıştır. Bunun yanında katı atık toplayıcılarının kayıt altına alındığı Gaziantep Çevreciler Geri Dönüşümcüler Derneği (GAZİ-ÇED) Başkanı ile de Dernek binasında bir derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kayıt dışı çalışan bir Türk vatandaşıyla da derinlemesine görüşme yapılmıştır. Saha uygulamaları 15 Haziran - 1 Ağustos 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş, anket verileri ile derinlemesine mülakat sonuçları bir arada değerlendirilerek Gaziantep'teki katı atık toplayıcılarının sosyo-kültürel bağlamı analiz edilmeye çalışılmıştır.

17 Duygu Özsoy, “Yeni Kent Yoksulluğu, Atık Toplayıcılığı ve Temsil Sorunsalı: Katık Dergisi Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 43 (2012), 106.

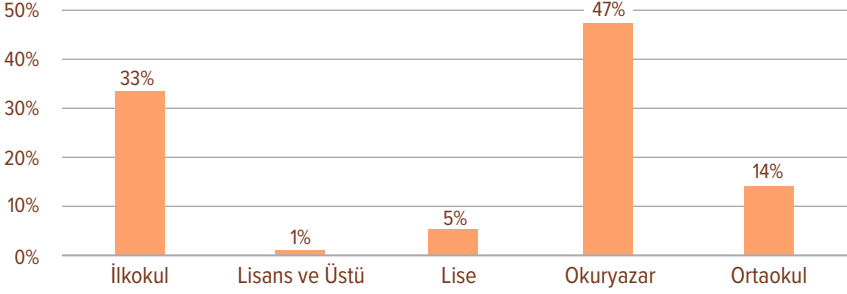
18 Emin Boyacı - Gönül Demez, “Atık Toplayan Bireylerin Yoksulluk Deneyimleri”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 65, (2024), 73-89.

19 Gülbaşak Diktaş Yerli - Yasin Erdinç Çelik, “Kent Yoksulluğu Bağlamında Atık Toplayıcılar”, *Turkish Studies* 18(3) (2023), 1003-1028.

3. Bulgular

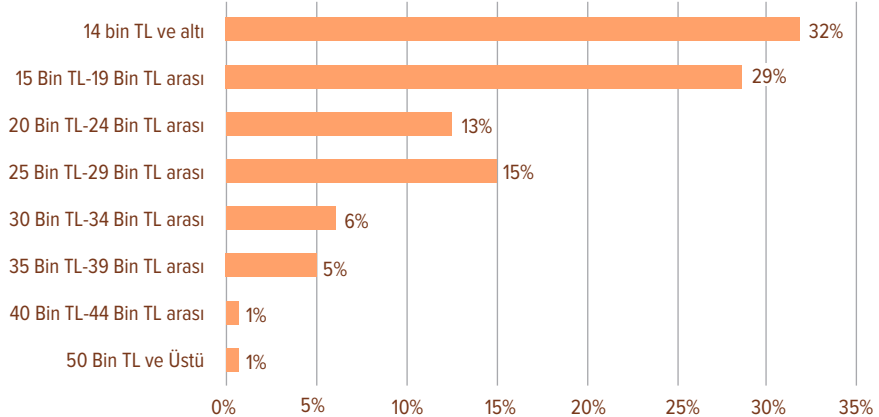
3.1. Demografik Özellikler, Gelir, Çalışma Biçimleri

Tablo 1: Katılımcıların Eğitim Durumu

Katılımcıların %80'e yakını ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahiptir. Ayrıca anketler çoğunlukla Suriyelilere uygulandığından okuma yazmanın çoğunlukla Arapça olduğu tahmin edilebilir. Anketörler, anketleri uygularken daha önce tahmin edilmediğinden şık olarak cevap kategorilerine eklenmeyen "okuma yazma bilmiyor" seçeneğinin de yaygın olduğunu ifade etmişlerdir. Yani okuryazar olarak belirtilenlerin önemli bir kısmının Türkçe veya Arapça okuma yazma bilmedikleri bir gerçektir. Ortaokul ve lise mezunu oranı %20'ye yakın; lisans veya üstü mezuniyet cevabı veren kişi sayısı birdir. Dolayısıyla katılımcıların eğitim durumu, Türk vatandaşları veya Suriyelilerin standart ortalamalarından oldukça düşüktür.

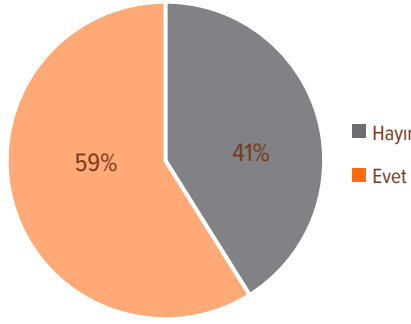
Tablo 2: Katı Atık Toplama İşinden Aylık Tahmini Gelir

Katılımcıların %60'ı gelirinin 20 bin TL'nin altında olduğunu belirtirken, bunların neredeyse yarısı gelirinin 14 bin TL ve altı olduğunu ifade etmiştir. %13'ü 20-24 bin TL arasında, %15'i ise 25-30 bin TL arasında gelir elde ettiğini belirtmiştir. Bu verilere bakıldığında, katılımcıların çoğunun gelirinin mevcut asgari ücretin altında olduğu görülmektedir. Bu gelir durumu, kişilerin zor yaşam koşullarına sahip olduklarının bir göstergesi

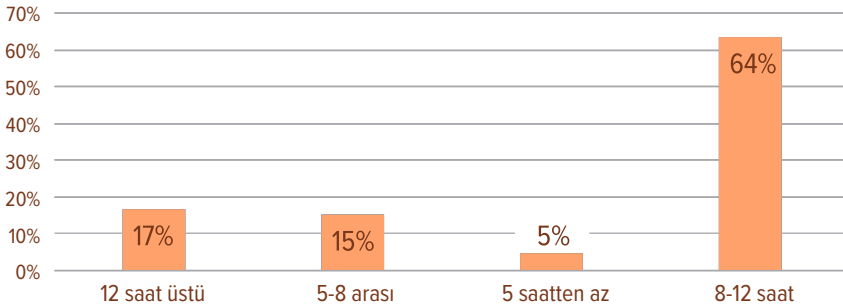
olarak yorumlanabilir. Ancak derinlemesine yapılan mülakatlarda, katılımcıların gelirle ilgili verdikleri tutarsız cevaplar ve Gazi-Çed başkanının gelir beyanları, bu gelir tablosunun daha dikkatlice incelenmesini gerektirmektedir. Mülakatlarda sorulan daha detaylı sorular, katılımcıların günlük gelirinin yaklaşık 1000-1250 TL arasında olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda, çoğunluğun aylık gelirinin tahminen 20 bin ile 30 bin TL arasında olduğu söylenebilir. Ancak, anket sırasında katılımcılara verilen 150 TL'lik hediye çekinin anlamının, düşük gelirden mi yoksa kültürel faktörlerden mi kaynaklandığı net olarak anlaşılmamaktadır.

Tablo 3: Atık Toplama İşinde Firma Bağlantılı Resmi, Maaşlı Çalışma İsteği

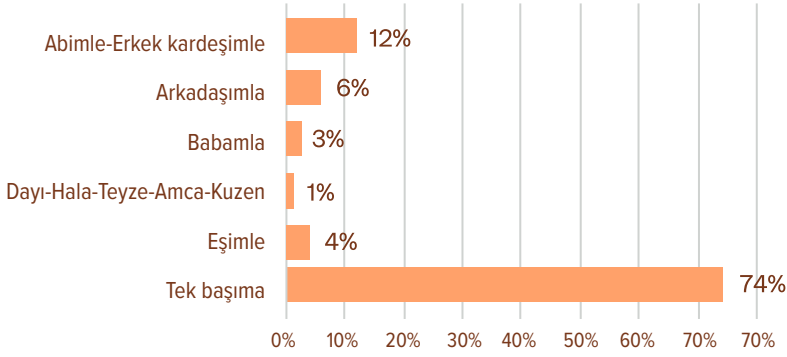
Anket katılanların yarısından çoğu bir firmaya bağlı biçimde standart bir çalışma düzenine karşı çıkarken azımsanmayacak bir oran böyle bir çalışmayı istemektedir. Bu veri, derinlemesine mülakat verileriyle eşleştirildiğinde, bir firmaya bağlı olmadan, bağımsız çalışma isteğinin önemini açığa çıkarmaktadır. Bağımsız çalışma, aylık ücret karşılığı değil de yevmiye usulüyle yürümesi, çalışma saatleri konusundaki esneklik ve hesap vermek zorunda olunmayan- aynı zamanda emir alınmayan bir patronun yokluğu ve özgür bir çalışma süreci nedeniyle tercih edilmektedir. Ancak firma altında çalışmak isteyen öteki yarı- oran da çok önemlidir. Bu oran, belli bir düzeye kadar standartlaştırılmış bir iş düzeninin katı atık toplayıcılığı sektöründe hayata geçirilmesinin zeminini oluşturabilir.

Tablo 4: Katı Atık Toplama İşinde Günlük Harcanan Zaman (Mal Teslimatı, Ayıklama ve Toplama Dahil)

İş sürecinin bütün boyutları dahil edildiğinde günlük çalışma saati olarak %64'lik bir kesim, 8-12 saat olduğunu belirtmiştir. Yığılmanın bu saat aralığında olması normaldir. Türkiye'de çalışma saatleri aşağı yukarı böyledir. %17'lik kesim ise 12 saat üzeri çalıştığını, dolayısıyla %81'lik kesim 8 saat üzeri çalıştığını ifade etmiştir. Ancak %20'ye yakın kesimin 8 saatten az çalıştığını ifade etmesi, anlamlı bir orandır ve toplayıcının esnek çalışma saatleri konusundaki insiyatiflerini göstermektedir.

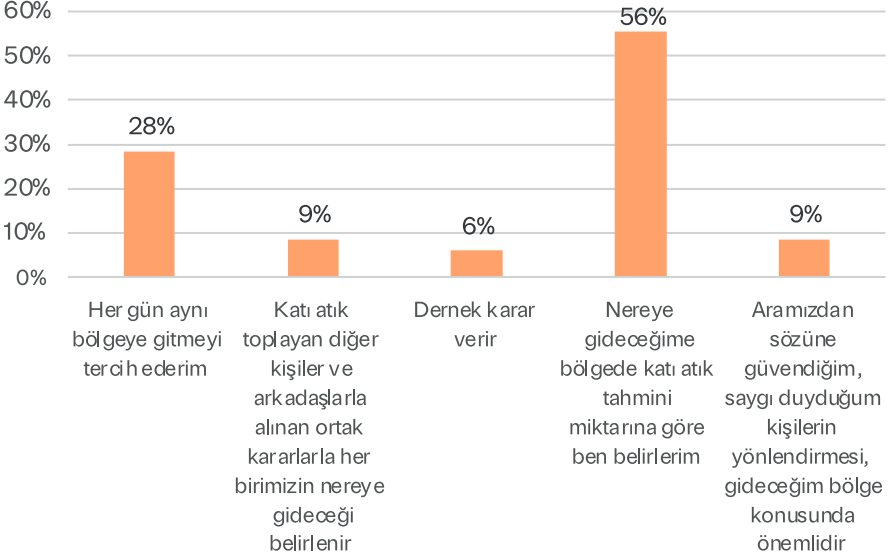
Tablo 5: Katı Atık Toplama İşini Kim ile Birlikte Yaptığı

Katılımcıların büyük çoğunluğu, toplama işine yalnız çıktığını ifade etmiştir. Ancak pratikte çıkılan durumlar ve derinlemesine mülakat cevaplarındaki bazı ayrıntılar bu sonuçla çelişmektedir. Kadınların da çoğunlukla eşleriyle beraber çıktıkları, bazen çocukların da sürece katıldıkları bir durum söz konusudur. Bazen de kadınların daha portatif araçlarla, erkeklerin de nizami araçlarla toplayıcılık yaptıkları ve ürünleri beraber sattıkları da bir gerçektir. Suriyelilerin geleneksel cinsiyet kültüründen hareketle, anketleri cevaplayan erkeklerin toplayıcılığa kadın katılımını gizledikleri görülmektedir. Katı atık toplayıcılığı, kadınların çok fazla katılım gösterdiği ama görünür olmadığı bir sektördür. Kayıtdışılık belki de en çok kadınlar için geçerlidir.

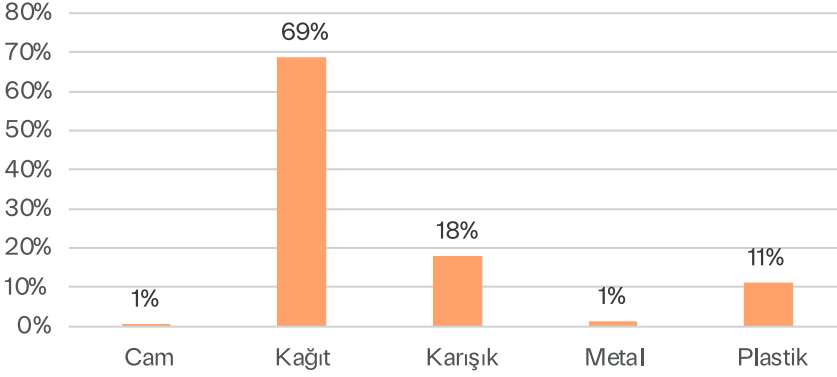
3.2. Atık Toplama Süreci

Tablo 6: Katı Atık Toplamak İçin Bölge Seçim Kriterleri

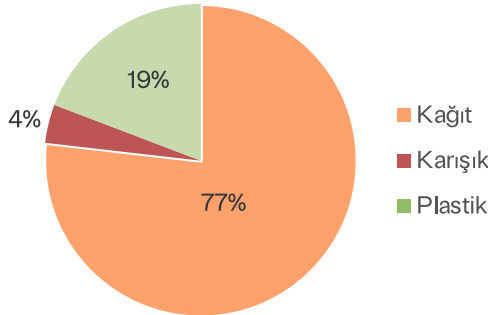
Standart, sektördeki bütün toplayıcıların üzerinde uyuşabilecekleri bir sistem oluşturmanın zor olduğu konulardan biri, toplamaya çıkılacak yerin belirlenmesi durumudur. Katılımcıların yarısından çoğu yaptıkları kişisel tahminler doğrultusunda gidilecek yer belirlenimi yaptıklarını ifade etmişlerdir. 3'te 1'e yakını fazlası ise her gün aynı yere gittiğini belirtmişlerdir. Hem anket sorularında hem de mülakat sonuçlarında aksi iddia edilse de verimli bölgelerin paylaşıldığı ya da bu bölgeler için bir rekabet olduğu düşünülebilir. %6'lık bir kesim Gazi-Çed tarafından verilen karara uydukları, %9'lık bir kesim diğer toplayıcılarla ortak karar verdiklerini, diğer %9'da saygı duyulan kişilerin yönlendirmesiyle günlük toplama bölgesini belirlediklerini belirtmişlerdir. Sürekli aynı yere giden 3'te 1'lik kısmın standartlaşma itkisine sahip oldukları söylenebilse de bu konu, toplayıcılıkta standart bir sistemin oluşumuna engeldir.

Tablo 7: Toplanan Atık Türleri

Katılımcıların %70'i sadece kağıt-karton topladığını belirtmiş, 18'i karışık (plastik, karton vb.) topladığını belirtmiştir. %11 ise sadece plastik topladığını belirtmiştir. Hem ağırlık daha fazla olduğu, hem daha büyük miktarda bulunabildiği için kazancın fazlalığı nedeniyle karton-kağıt toplayıcılığı çok daha fazladır. %18'lik kesim plastik yanında karton da topladığından kağıt-karton toplayıcıların oranı %80'i aşmaktadır. Bu sonuç derinlemesine mülakat sonuçlarıyla da uyusmaktadır. Plastik hem hafifliği nedeniyle toplamadaki zorluğu hem de miktar olarak daha az olması nedeniyle önceliğe sahip olamamaktadır. Plastiğin fiyatı kartondan fazla olsa da kartonun getirisi daha fazladır. Anketlerin yapıldığı Haziran-Temmuz 2024 itibarıyla kağıt- kartonun kilosu 3.5 TL; plastiğin kilosu ise 6, 6.5 TL'dir. Toplayıcıların plastik toplamalarını desteklemek için özel teşvik uygulamalarına ihtiyaç vardır. Ya da atıklar hane ve diğer kaynaklarda tüketiciler tarafından ayrıştırılacak bir sistem uygulanırsa sorun çözülebilir.

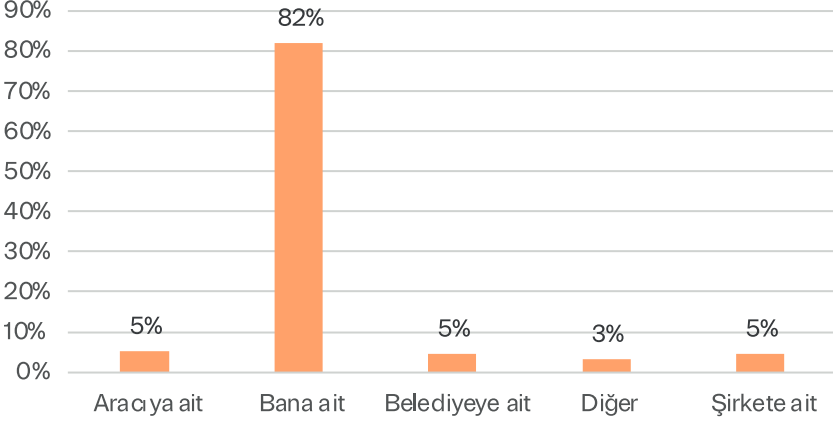
Tablo 8: Katı Atık Toplarken En Sık Karşılaşılan Atık Türü

Toplayıcıların en çok karşılaştığı atık türünün karton-kağıt olması da bu türün daha fazla toplanmasının bir sebebidir. Çoğunlukla plastikle karşılaştığını söyleyenlerin oranı %20'dir.

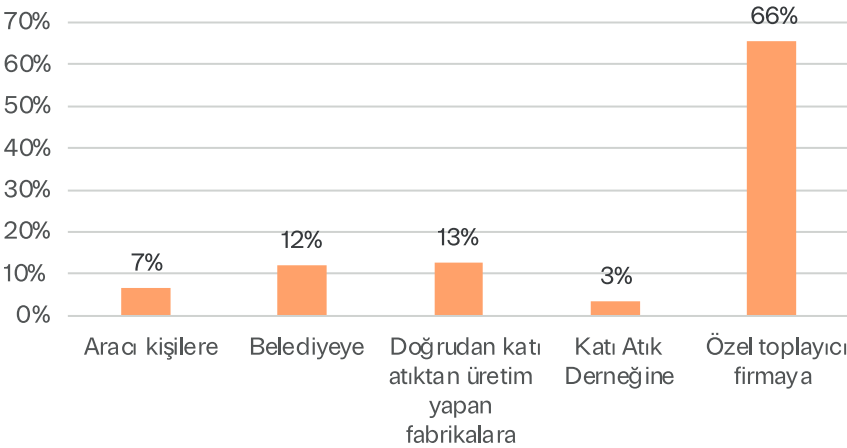
3.3. Mülkiyet, Satış, Borçluluk

Tablo 9: Katı Atık Toplarken Kullanılan Araç Sahibinin Durumu

Katılımcıların büyük çoğunluğu kullandıkları araçların kendilerine ait olduğunu belirtmişlerdir. %20'ye yakın bir kesim ise araçların başkalarına ait olduğunu belirtmiştir. Ek olarak sayıca az da olsa kişiler iki araca sahiptirler. Bir araçla kendileri çıkarken diğer araçta işçi olarak başkası çalışmaktadır. Bunun yanında derneğe kadınların kayıt edildikleri görülebilir. Kayıt olmalarının nedeni aktif çalışmalarını değil araçların kadınların üzerine olmasından kaynaklı olduğu söylenmiştir. Araçlara dair böylesi bir mülkiyet durumu, kişilerin kendi özgür iradeleriyle –bir patrona bağlı olmadan– çalışmak istediklerinin göstergesi olabilir.

Tablo 10: Toplanan Katı Atıkların Satıldığı Kişi veya Kurum

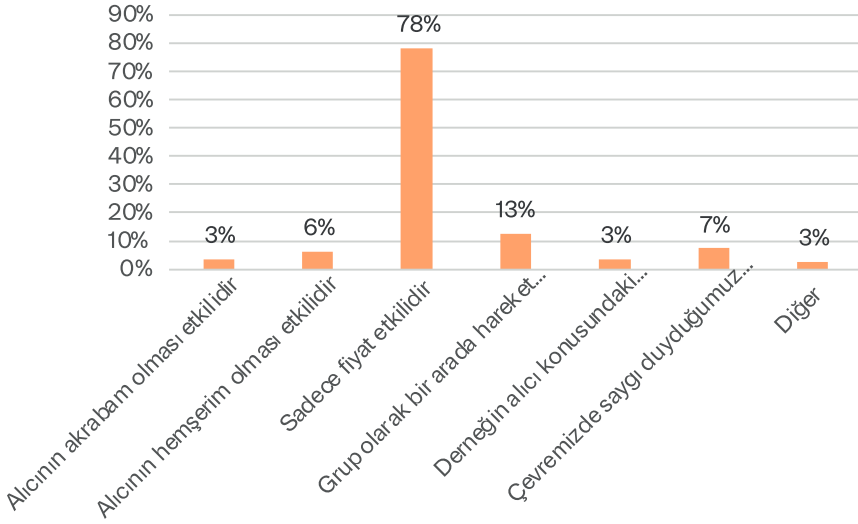

%66'lık bir oran, atıkları özel depolara sattığını belirtmiştir; %13 gibi bir kitle dönüştürücü fabrikalara; %12 de Belediyeye satmaktadır. Belediyeye sattığını söyleyenler muhteme-

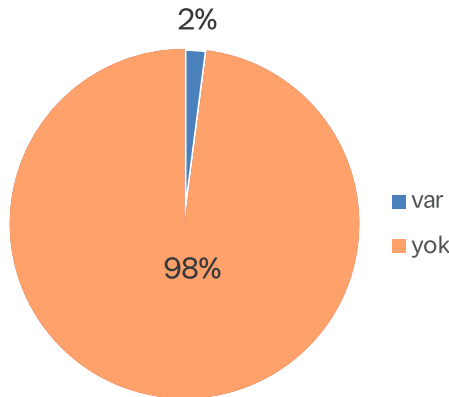
len belediyeyle anlaşmalı yetkili firmaya satmaktadırlar. %3'lük bir kesim Gazi-Çed cevabını vermiştir. Oysa derneğin kendisi alım yapmamaktadır. Burada muhtemelen kastedilen dernek başkanının deposudur. Eğer öyleyse, özel depoların oranı %70'e çıkar. Bu sonuçlar, toplayıcı- depo ilişkisinin gücünü göstermekte, dolayısıyla katı atıkların satın alınmasındaki etkili aktörün şehre yayılmış irili ufaklı depolar olduğu ortaya çıkar. Doğrudan fabrikalara satanlar muhtemelen organize sanayi sitesinde veya oraya yakın mahalle-semtlerde toplama yapıp yakın yerdeki fabrikalara mal satanlardır.

Tablo 11: Toplanan Katı Atıkların Satışında Etkili Olan Faktörler

Katılımcıların özgür irade göstergelerinden biri, atığı satarken hangi faktörlerin devreye girdiğidir. Büyük çoğunluk rasyonel bir şekilde karar vermekte ve tek belirleyicinin fiyat olduğunu belirtmektedirler. Kişiler, irili ufaklı depolar ve alıcılar arasında yüksek fiyatı verebilecek mal satmaktadırlar. Bu konuda onları sınırlayan yasal mecburiyet veya bağımlı oldukları bir firma yoktur. Dolayısıyla bu şekilde kazançlarını da maksimize edebilmektedirler.

Tablo 12: Toplayıcılar Arasında Düzenli Prim Ödenen Sigortalılık Oranı

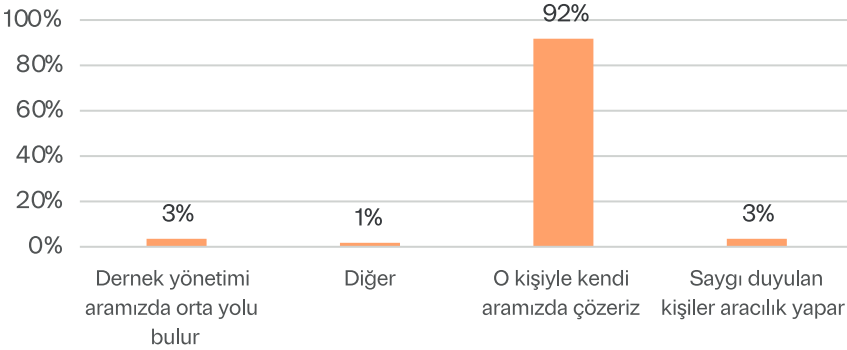

Türkiye'de formal çalışmada sigorta yasal bir zorunluluktur. Katılımcıların tamamı, herhangi bir sigorta kaydının olmadığını belirtmiştir. Bu yüksek oran, sigorta kaydının olmamasının bir mağduriyet durumundan çok özel olarak tercih edildiği fikrini vermektedir.

Gaziantep Çevreciler Geri Dönüşümcüler Derneği toplayıcılara belli standartları uygulamasından ileri gelmektedir. Derinlemesine mülakatlarda katılımcıların belirttiği ruhsat, böylesi bir kayda karşılık gelir. Türk vatandaşları ve geçici koruma statüsüne sahip Suriyeliler, belli prosedürleri yerine getirip uygun araç satın aldıklarında dernek çalışma kaydı için Ankara'ya başvurmakta; süreç yaklaşık 20 günde sonuçlanmaktadır. Dernek kurulup ilk kayıtlar toplandığında, toplanan kayıtların tamamı Büyükşehir Belediyesi'ne iletilmiş ve gerekli güvenlik soruşturması yapılmıştır. Şuan ise güvenlik belgesi olarak adli sicil raporu yeterli görülmektedir. Her yeni kaydın doğrudan polis birimleriyle iletişim kurularak gbt sorulmasına dair bir mekanizma işletilmediği söylenebilir. Sürecin sonucunda toplayıcıların araçları standart bir şekilde giydirilmekte ve her birine bir numara verilmektedir. Bu araç giydirmeye ve numaralama işlemi, toplayıcılar arasındaki birçok suç durumunun önlenmesine sebep olmuştur. Ayrıca toplayıcıların toplum içindeki güvenliği artmış, dolayısıyla kendileri için daha güvenli ve yasal otoritelerle barışık bir çalışma ortamına sahip olmalarını sağlamıştır.

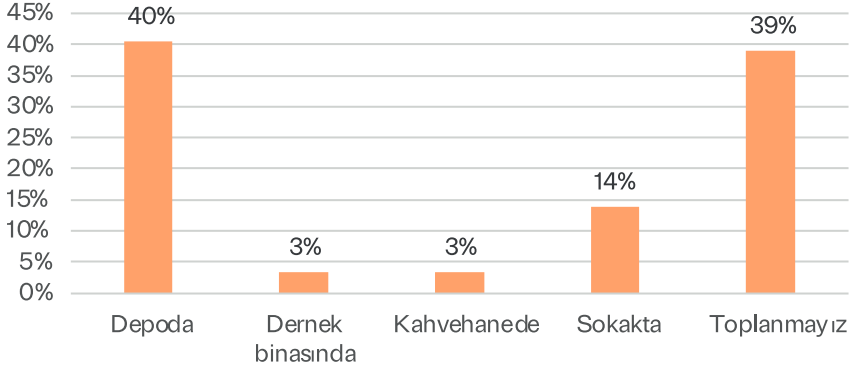
3.4. Sosyal Ağlar

Tablo 13: Katı Atık Toplama İşinde Çatışma Durumunda Çözüm Yöntemleri

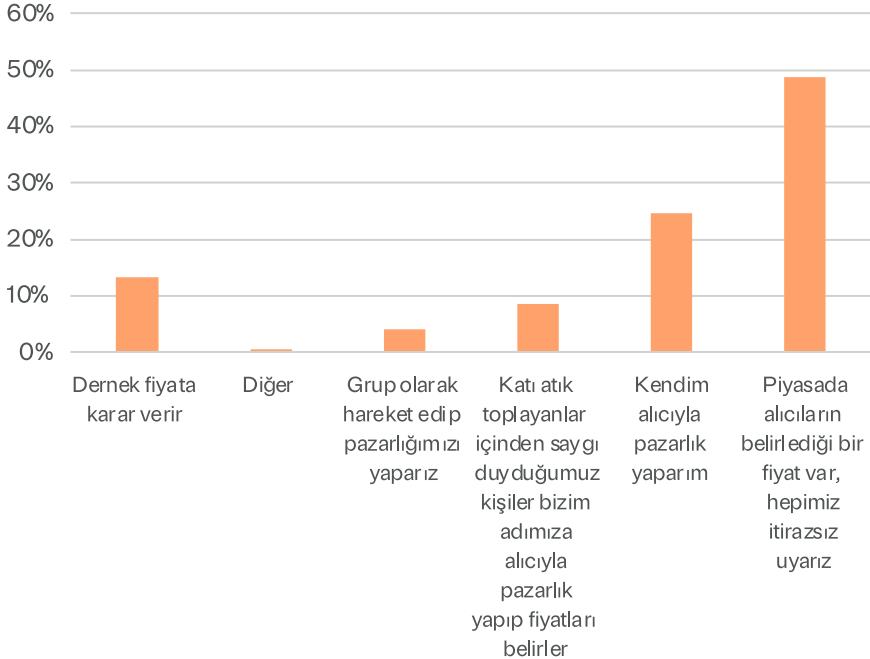
Toplayıcıların hemen hemen tamamı, başka bir toplayıcıyla herhangi bir konuda problem yaşadıklarında kendi aralarında çözdüklerini ifade etmişlerdir. Bu, ortaya çıkan ihtilafları çözecek bir üst merci olan Derneğin meslek grubuna nüfuz edebilme kapasitesinin; bunun yanında yine bir üst merci olarak meslek grubu içindeki ağırlığını gösterir.

Tablo 14: Katı Atık Toplayan Kişilerle Sohbet Edilen Toplanma Mekanları

Grup içi ağın zayıflığının başka bir göstergesi, toplayıcıların meslekle ilgili problemlerini görüşebildikleri, ortak kanaatlere varabildiği grup toplanmalarının olmadığını ifade eden %40'a yakın kesimdir. %40'lık kesim ise mal teslimatı anlarında depoda toplanmaların olduğunu ifade etmişlerdir. Depo toplanmaları meslek ile ilgili ortak kanaatlerin oluştuğu bir fikir alışverişini mekanı olsa da, sadece bir arada vakit geçirmeye odaklanılan kahvehane, lokal gibi yerlerin yokluğu, meslek grubunun ortak bir bünye gibi hareket etmesini önleyecek bir kamusal iradenin ortaya çıkmasını engeller.

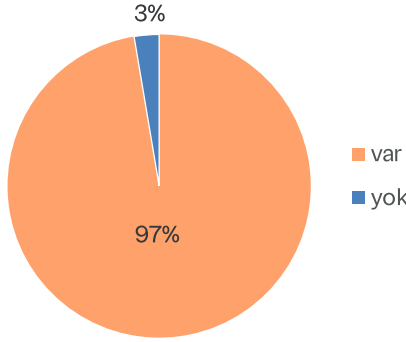
Tablo 15: Katı Atık Satış Fiyatının Belirlenme Kriterleri

Toplanan atığın fiyatının nasıl belirlendiği sorusuna verilen cevaplarda bir standart yoktur. Bu standartsızlık fiyat konusunda farklı faktörlerin devreye girdiğini gösterir. Katılımcıların %48'i alıcıların belirlediği fiyata mal sattığını söylerken %25 gibi azımsanmayacak bir oran pazarlık yaptığını; %13 ise Gazi-Çed'in belirlediği fiyata mal sattığını belirtmiştir. Burada Gazi-Çed derken kendisi de depo sahibi olan Dernek başkanının belirlediği alım fiyatı kastedilmiş olmalıdır. %48'lik kesimin fiyat belirleniminde insiyatif sahibi olmadığını düşünmesi ve soruya verilen öteki yanıtlardaki çeşitlilik, yukarıda değinilen grup iradesinin zayıflığını gösterir. Meslek üyeleri, ortak bir fiyat konusunda baskı oluşturabilecek bir ortak irade eksikliği içindedirler.

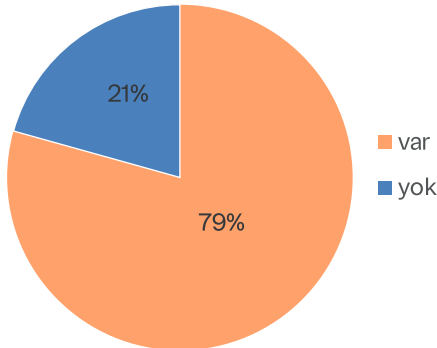
3.5. Teknoloji Sahipliği- Kullanımı

Tablo 16: Kişisel Cep Telefonu Bulunma Durumu

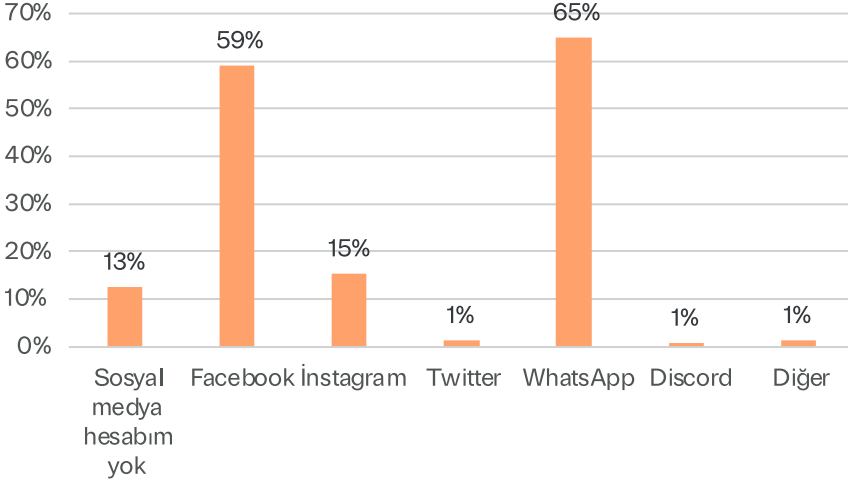
Katılımcıların tamamının, kişisel iletişim, sosyal medya erişimi ve haber kaynağı olarak kullanabildiği android telefonları vardır. Böylesi telefonlar hem sosyal çevreyi hem de meslek grubu içindeki etkileşimi diri tutmak için önemlidir. Toplayıcıların standartlaşmış bir meslek grubu oluşturması ve standartlaşmış- verimli bir çalışma ortamının oluşturulmasında kullanılabilmesi aşikardır.

Tablo 17: Cep Telefonunda Mobil İnternet Kullanma Durumu

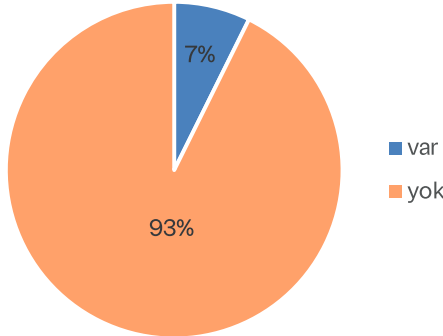
Katılımcıların %80'e yakını telefonlarında kullandıkları mobil internet bağlantısına sahipler. Bu, yukarıda değinildiği gibi standart ve verimli bir iş organizasyonu amacıyla kullanılabilir. İnternet, söz konusu kitlenin sosyal çevresi ve meslek üyeleriyle etkileşimini pozitif anlamda etkileyen bir unsur olarak görülebilir.

Tablo 18: Aktif Olarak Kullanılan Sosyal Medya Hesapları

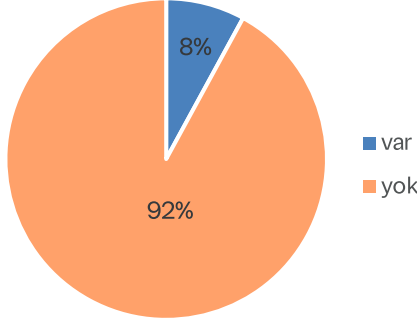
Katılımcıların büyük çoğunluğu, sosyal çevrenin belli bir gelişmişlik düzeyini ifade eden bir sosyal medya hesabına sahiptir. Bu sosyal medya sahipliği, gelecekte oluşabilecek mesleki bir kamusalığın, iradenin ve bilinç düzeyinin temeli olabilir.

Tablo 19: Katı Atık Toplayıcılarının Whatsapp Gruplarına Üyeliği

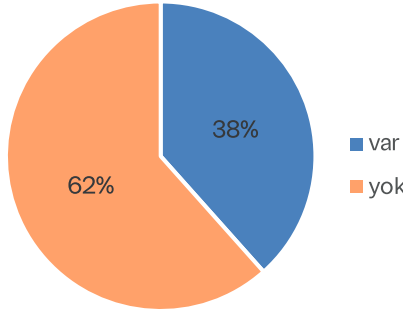
Bu soruya verilen cevaplarda katılımcıların tamamının meslek üyeleri arasında deneyim ve bilgi paylaşımının yapıldığı bir whatsapp grubu olmadığını ifade etmişlerdir. Bu cevap oranı, meslek üyelerinin en basit düzeyde bile dayanışma- bilgi ve deneyim paylaşımına sahip olmadıklarının iyi göstergesidir. Mesleki bir bilince sahip, aynı meslek üyeleriyle ortak bir kanaat oluşturabilen bir meslek grubu söz konusu değildir.

Tablo 20: Katı Atık Toplayıcılarının Üye Olduğu Paylaşım Yapılabilen Sosyal Medya Grupları (Facebook, Instagram, Twitter vb.).

Bu sonuç, mesleki grup bilincinin, dayanışmanın temeli olarak ortak bir iradenin ve kanaat zeminin yokluğunu gösterir.

Tablo 21: Borç Durumu

Katılımcıların %62'si bir borcu olmadığını, %38'i ise bir borcu olduğunu yazmıştır. Mülakatlardan elde edilen sonuçlara göre borçluluk genellikle araç satın alma ya da bozulan aracın tamir edilmesi nedeniyle. Değişik sosyologlar, günümüz toplumunda borçluluğun toplumsal sisteme dahil olma ve kişisel mülkiyete sahip olmanın temeli olduğunu yazarlar. Örneğin Bourdieu, Fransa'da topluma muhalif katman ve grupların borçluluk ve mülkiyet ilişkisiyle toplumsal sistemin bir parçası haline getirilmelerine vurgu yapar²⁰. Katılımcıların çoğunun bir borca sahip olmaması, kişilerin sadece mesleki olarak değil, kişisel olarak da bağımlılıktan uzak durduklarını gösterir. Bu durum, aynı zamanda kişilerin onları hem kişisel hem de mesleki olarak bir bağımlılık ilişkisine sokacak bir kişisel mülkiyet edinme ve onu arttırmaya karşı çekingenliklerini işaret eder. Borcum var diyenlerin ise cevap dağılımlarının oldukça geniş olması, borçluluk konusunda standart bir eğilimin olmadığını gösterir. Günümüz toplumlarında en yaygın borçluluk biçimi olan banka kredileri konusunda verilen hiçbir cevabın olmaması, hem sosyal hayat hem de mesleki olarak kayıt dışılık-toplumsal sistemin dışında olma ve bağımlılıktan çekinikliğin bir göstergesidir.

20 Bourdieu, Pierre. *Devlet Üzerine - Collège de France Dersleri (1989-1992)*. çev. Aslı Sümer, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 39.

Sonuç ve Öneriler

Katı atık sektörü, içinde çıkarları birbirinden farklı aktörleri barındıran bir sektördür ve bu sektörde verimliliğin maksimize edilmesi için bu farklı çıkarlar arasında bir uyuma yaratılması gerekir. Türkiye'nin farklı şehirlerinde katı atık sektör aktörleri ve bu aktörlerin sosyo-kültürel profilleri farklılık gösterir. Dolayısıyla sektöre dair Gaziantep için yapılan bir analizin başka şehirlerdeki deneyimlerle benzeşmeme ihtimali yüksektir.

Sektörün en alt basamağı katı atık toplayıcılarıdır. Toplayıcılar topladıkları ürünleri genellikle özel kişilerin işlettiği depolara satar. Daha az bir kısmı belediyeye veya doğrudan bu atıktan imalat yapan fabrikalara satar. Silsilede depoların yeri birden çok olabilir. Yani toplayıcı depoya satar, o depo da daha büyük birine satar ve en sonunda asıl imalatçıya verilir. Depoların silsiledeki bu çoklu yerinin, katı atık toplayıcılarının karını azaltan bir özelliği vardır.

Katı atık toplayıcıları, GAZİ-ÇED derneğinde kayıtlıdır. Bu derneğe aynı zamanda depo sahipleri de üyedir. Dernek yapmış olduğu araç giydirme ve numaralandırma sistemiyle toplayıcıları belli oranda standart bir profil içine sokmuştur. Derneğin toplayıcılara dair oluşturduğu kayıt sistemi, toplayıcıların suç eğiliminin belli oranlarda frenlenmesine yardımcı olmuştur. Ancak ilçe belediyeleri ile anlaşmalı yetkili firmalara göre Derneğin Gaziantep Büyükşehir Belediyesi sözlü desteği ile yaptığı bu kayıt sisteminin geçerliliği yoktur. Zira böyle kayıtlar oluşturma yetkisi İlçe Belediyelerindedir.

Toplayıcıların sosyal profilleri ve bağımsız çalışma eğilimleri göz önünde bulundurulduğunda Derneğin yaptığı basit düzeydeki kaydın pozitif sonuçlar ürettiği muhakkaktır. Ancak bu kayıtlar bir vergi sistemi ve emeklilik sistemine dahil olmayı ve sağlık sigortasının bir parçası olmayı gerektirmez. GAZİ-ÇED'e depo sahiplerinin de üye olması, katı atık toplayıcılarının haklarının temsiline engel oluşturabilir. Ancak Antalya üzerine yapılan araştırmada da depo sahipleri ile toplayıcıların beraber hareket ettiği sonucu çıkmıştır²¹. Ama Derneğin toplayıcılara dair verdiği eğitimlerin mesleki anlamda bir bilincin oluşumundaki yeri azımsanmamalıdır. Yetkili firmalar ve çevre mühendislerinin GAZİ-ÇED'e yönelttikleri “dernek içinde etkili bazı depo sahiplerine rakip olan başka depolara mal getiren toplayıcıları üye yapmadığı” şeklindeki eleştirinin doğruluğu teyit edilmese de önemsenmesi gerekir.

Sektörde, yerelde çöp toplama sorumluluğuna sahip olan ilçe belediyeleriyle katı atık toplama konusunda anlaşma yapmış olan yetkili bir firma vardır. Mevcut yönetmelikten gücünü alan bu firma, sektörde mevcut çok aktörlülüğü eleştirmektedir. Sektördeki çok aktörlülük firma tarafından bir yandan firmanın gelirinin düşmesine, öte yandan ona ait olduğunu düşündüğü mala hukuksuz bir şekilde el konulmasına neden olduğu düşünülmektedir. Genel itibarıyla kamunun, yerel yönetimlerin ve mühendislerin görüşü buna yakındır.

21 Demircan - Dane, “Geri Dönüşüm İşçilerinin Örgütlenme Deneyimleri: Antalya Örneği”, 10.

Ancak toplayıcılık sektörünün tarihselliği düşünülürken, Gaziantep'te firma yetki anlaşması yapmadan önce de böyle bir sektör ve aktörleri vardır. Firma geldiğinde sektör belli bir olgunluğa sahipti. Oysa firma kendinden önce ortaya çıkmış bu sektörel birikimi reddetmekte ve tamamen yeni bir model önermektedir.

Firmanın önerdiği bu model, sektördeki aktörlerin bağımsızlığını yok edip firmanın merkezde olduğu yeni bir iş yapılanmasını gerekli görmektedir. Yasal mevzuat tümünden firma lehine olsa da tarihsel bir zeminde oluşan fiili durum, söz konusu firmanın bütün sektörü domine edebilecek bir yeterliliğe sahip olabileceği konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Gazi-Çed'e üye olan toptancıların önemli kısmını Türk vatandaşları oluştursa da, anket ve derinlemesine mülakat sonuçları, katı atık toplama işini çoğunlukla Suriyelilerin yaptığını göstermektedir. Suriyeliler de geçerli bir araca ve kimliğe sahip olduklarında kayıt konusunda bir sorun yaşamamaktadırlar. Katı atık toplayıcılığı büyük oranda kayıt dışı işleyen ama tam zamanlı çalışılan bir sektördür ve bu kayıt dışılık bir yandan göçmenlere yönelik sosyal yardım uygulamalarından, öte yandan toplayıcıların sosyo-kültürel profilleri tarafından belirlenir. Ayrıca formel çalışmanın zorlukları da insanların bu alana yönelmesine sebeptir.

Türkiye'de uluslararası fon sağlayıcılarınca desteklenen göçmenlere yönelik sosyal yardım politikaları, Suriyelileri formel çalışma yerine kayıt dışı çalışmaya yönelmelerini teşvik etmektedir. Çocuk ve aile fertlerinin sayısına göre verilen çoğu sosyal yardımın formel-kayıtlı çalışmayla kesilmesi, kişileri katı atık toplayıcılığı gibi kayıt dışı sektörlerle yönlendirmektedir. Katı atık toplayıcılığı sektörünü tercihin bir sebebi bu kayıt dışılıktır. Nitekim toplayıcıların sosyo-kültürel profilleri incelendiğinde bu olguyu destekleyen üç sosyo-kültürel temel görülür: a)Yarı göçebe bir hayat yaşayan Suriye'de ve Türkiye'de formel çalışma biçimi yerine müzisyenlik, dilencilik, toplayıcılık gibi informal sektörlerde çalışan abdallar-romanlar; b)Suriye'nin Humus ve Deyr-Zor'un çöl bölgelerinden gelen ve Suriye'de de benzer işler yapan Bedevi Araplar; c)Şehir hayatı ve formel çalışmayı deneyimlememiş Suriye kırsalından gelen kişiler. Özellikle ilk iki profil sadece çalışma anlamında değil, toplumsal anlamda da sistem dışında ya da kenarındadırlar. Sistemin açıklarından beslenen ama bu sistemin kenarında duran insanlardır. Bu hem Suriye'de hem de Gaziantep'te böyledir. Sektörde toplayıcıların kazançlarının diğer meslek gruplarına nazaran yüksekliği, toplayıcılığın tercih edilmesinin diğer bir sebebidir. Kayıt dışı, vergisiz ve emeklilik-sağlık kesintisinin olmadığı, paranın günlük alındığı sektörde kişisel kazanç miktarı azımsanacak bir miktar değildir. Uluslararası fon kuruluşlarınca göçmenlere sağlanan ücretsiz sağlık hizmeti, toplayıcıların sağlık sigortası gibi kayıt işlemlerine girmelerini engellemektedir. Toplayıcılık işi, bu işi yürütenlerin sosyo-kültürel profiliyle uyuşacak şekilde esnek bir karaktere sahiptir. Çalışma saatleri ve günleri, toplanan malın satılacağı depo-kurum, fiyat gibi konularda toplayıcı özgür iradesiyle hareket edebilmektedir.

Anket sonuçları, katı atık toplayıcılarının kendi aralarında bir meslek dayanışmasının ve meslek bilincinin olmadığı sonucunu çıkarmıştır. Kişilerin eğitim düzeyi ve sosyal

medyayı kendi mesleki amaçları için kullanmamaları, bu sonuca ulaşılmasını sağlamıştır. Ancak anket sonuçlarıyla farklı aktörlere uygulanan derinlemesine mülakat sonuçları arasında bir çelişme gözlenmiştir. Nitekim toplayıcıların herhangi bir mesleki konuda çok iyi organize olabildikleri ve bu konuda da whatsapp gibi uygulamaları kullandıkları belirtilmiştir.

Katılımcıların hiç birinin bankalara resmi bir borcu yoktur. Borçlu olan küçük bir kesim yakın çevresine borçludur. Borçluluk –özellikle banka borçluluğu- toplumsal ve ekonomik sistemde bir bağımlılık ilişkisi yarattığından, bu veri anket katılımcılarının toplumsal sistem dışılığını gösterir.

Sektörde kadınlar aktif olarak var olmalarına rağmen temsiliyet olarak görünür değildir. Ne anket sonuçları ne de derinlemesine görüşme verileri kadınların varlığına dair bir ipucu vermektedir. Oysa sahaya çıkıldığında bu işi yapan birçok kadının olduğu görülür. Kadınların aktifliğiyle ters orantılı olarak görünürlüklerinin az olmasının sebebi, Gaziantep'te bu sektörün farklı konumlarında yer alan hem Türk vatandaşları hem de Suriyelilerdeki cinsiyet rollerinden temellenir. Karı-koca beraber toplayıcılık yapan Suriyeli erkekler, mensup olduğu topluluktaki cinsiyet rolleri nedeniyle eşlerinin işteki rolünü gizleme ihtiyacı duyar. Bu nedenle sektörde var olan ama görünür olmayan yüzlerle ifade edilebilecek kadın varlığı ortaya çıkar.

Toplayıcılar, toplama yaparken plastikten çok karton ve kağıt atıklarıyla karşılaşmakta ve bunları toplamaktadır. Karton toplamının getirisi, plastiğe kıyasla daha azdır.

Gaziantep katı atık sektörü, yılların getirdiği birikimle çok aktörlü bir yapıya sahiptir. Sektörün verimliliğini ve standartlaşmayı arttırmak için elden geldiğince bu çok aktörlülük bir temel olarak kabul edilmeli ve yararlı uygulamalar bu temel üzerinden inşa edilmelidir. Toplayıcıların sosyal profillerinden, göçmenlere yönelik uygulamalardan ve toplumsal sistemin kendisinden kaynaklanan kayıt dışılık durumu önemli bir problemdir. Bu kayıt dışılık, kişilerin bağımsız çalışma arzusuyla bir arada var olmaktadır. Söz konusu toplayıcıların tümünden formal bir çalışma düzenine gireceklerini düşünmek bu nedenle akılcı değildir. Bu nedenle bağımsız çalışma arzusu ile kayıtlılığı bir arada planlayan yeni bir hibrit çalışma modeli üzerine düşünülmelidir.

Gazi-Çed'in sınırlı anlamda yapmış olduğu kayıt işlemleri pozitif bir etki üretmiştir ama yeterli değildir. İlçe belediyeleri, yukarıda bahsettiğimiz bağımsız çalışma ve kayıtlılığı bir arada ele alacak hibrit modelin üretiminde çok daha fazla insiyatif almalıdır. Kayıt bir emeklilik-sağlık sistemi ve bankada hesap açmayla beraber alınmalı ve ilçe belediyesi tarafından yapılmalıdır. Çalışma sisteminde uygulanacak kayıt ve standartlaşmanın sosyal fayda üreteceği akıldan çıkmamalıdır. Nitekim bu kaydın toplumsal sistem dışında duran bir sosyal kesimi toplumun parçası haline getireceği aşıkardır. Gazi-Çed içinde depo sahiplerinin etkinliği azalır ve sadece toplayıcıların sorunlarına odaklanırsa toplayıcıların temsiliyetini sağlayan bir meslek örgütü olarak önemli bir işleve sahip olabilir.

Sektörün bütün aşamalarında kadınların görünürlüğünü ve temsiliyetini arttırmak için özel formüller üretilmelidir. Unutulmamalıdır ki, kadınlar açısından sektörel görünürlük, toplumsal görünürlük ve temsiliyetin temelini oluşturabilir. Yetkili firma temsilcisinin kadınlar için önerdiği “toplanmış kıyafetlerin tamiri ve dönüşümünde çalıştırma” gibi çözümler olumludur, sayısı arttırılmalıdır. Ayrıca 2012’de yapılan bir çalışmada bahsedilen Türk vatandaşı toplayıcıların görünürlüklerini arttırmak için giriştikleri yayın e örgütlenme faaliyeti²², sektördeki göçmen kadın e erkeklerin görünürlüklerinin artması için örnek bir model olabilir.

Çalışanların kayıt dışılığını teşvik eden sosyal yardımlar ya revize edilmeli ya da tamamen kaldırılmalıdır. Toplayıcılara ve depolara verimlerini arttırmak için teknoloji desteği verilebilir. Bu destek araçların hem enerji hem de taşıma açısından kapasitelerini arttırmak olabileceği gibi depolara terazi desteği de olabilir. Hangi toplayıcının hangi bölgede toplama yaptığını gösteren ve toplayıcıların toplama yapılmış olan bir bölgeye gitmemeleri konusunda uyarıcı bir otomasyon sistemi faydalı olabilir. Ancak çevre mühendisleri yetkili şirket temsilcileri bu sistemin tutmayacağını ifade etmişlerdir. Onların belirttiğine göre günün bazı saatlerinde, bazı verimli bölgelere altı dakikada bir toplayıcı gelmekte ve buna rağmen kar sağlayabilmektedirler.

Sektörde depoların önemi büyüktür. Ancak depoların rolü, sadece toplayıcılar ve üretim yapanlar arasında aracılık rolü olmalıdır. Bir depodan başka depoya, ondan başkasına satışlar engellenmelidir. Depolar sadece ana alıcı konumundaki yetkili firmalara mal satabilmelidir. Yani toplanan malın dolaşımı sınırlandırılmalıdır. İlçe belediyeleri depolar ile yetkili firmaları buluşturacak, depoların mal getireceği, yetkili firmaların toplanan malları alabileceği, her bir ilçede bir tane olmak üzere, kapsamlı depolama alanları oluşturmalıdır.

Katı atık toplama işinin kaynağında yapılması önemlidir. Bu bağlamda konutlarda veya market, Pazar, fabrika gibi katı atık üreten bölgelerde ayrıştırma teşvik edilmelidir. Bu konuda Şehitkamil Belediyesi’nin MÖP uygulaması veya Şahinbey Belediyesi’nin Bankam Atık gibi bazı bölgelerde oluşturduğu özelleşmiş toplama noktaları önemlidir. Giysi, plastik, karton, kitap gibi atıkların toplanacağı özelleşmiş noktaların sayısı arttırılabilir. Konutlardan atık toplamada kapıcılar önemli işlev üstlenebilir. Kapıcılar malı ayrıştırarak teslim edebileceğinden toplayıcıların işini kolaylaştırabilir. Dolayısıyla konut ve sitelerden toplamada stratejik bir aktör olarak kapıcıların üzerinde durulmalıdır. Kapıcıların böylesine etkin olduğu bir model Niğde’de işlemektedir. Kapıcılar dönüştürülebilir katı atıkları ayrıştırmakta, depolamakta ve toplayıcıya satmaktadır. Kapıcılar, sürecin daha verimli ve rasyonel olarak işleminde kritik bir rol üstlenmişlerdir²³.

22 Özsoy, “Yeni Kent Yoksulluğu, Atık Toplayıcılığı ve Temsil Sorunsalı: Katık Dergisi Üzerine Bir İnceleme”, 115-119.

23 Çırak – Demirtaş, “Çöp Toplayıcılığı ve Hurdacılığın Niğde’de ve Niğde’den Örgütleni” 94.

Yetkili firma, yasal prosedürle belirlenmiş bir maliyet yükünün muhatabı olduğu için serbest çalışan ve herhangi bir yasal maliyet üstlenmemiş olan katı atık toplayıcılarına karşı dezavantajlı konumdadır. Dolayısıyla yetkili firmanın haklarını korumak önemlidir. Katı atık toplayıcıların serbest çalışma düzenleri, katı atığın kaynağında toplanması veya ayrıştırılması için temel motivasyon kaynağıdır. İşçi statüsünde firma elemanı haline geldiklerinde sadece kendilerine verilen görevi yerine getirecek; atık bulma-ayırıştırma-taşıma gibi konularda kendi kişisel yaratıcılıklarını kullanamayacaklardır. Böyle bir durum büyük miktarlarda katı atığın toplanmadan kalmasına sebep olabilir. Bu sektörde ideal olan çalışma düzeni, firma öncelikleriyle toplayıcının önceliklerini birleştirecek yeni bir hibrit çalışma modelidir. Toplayıcıların yetkili firma hakkındaki bir şikayeti, firmanın tekel konumunda olmasıdır. İlçe belediyeleri daha fazla inisiyatif almalı, toplayıcı ve depo sahiplerinin çalışabileceği birden çok firmaya yetki verilmesi doğru olur.

Geri dönüşüme uygun katı atık toplama işinde verimi arttırmak, bu tür atığı kaynağında diğer atıklardan - özellikle organik atıklardan - ayrıştırılmasıyla daha mümkündür. Dolayısıyla organik atık- katı atık ayrıştırılması ve organik atığın da verimli değerlendirilmesi projeleri geliştirilmelidir. Şehitkamil Belediyesi'nin geçmişten beri yürüttüğü ama günümüzde ekme israfını arttırdığı düşünüldüğü için sorgulanmaya başlanan bayat ekme toplama ya da Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin hayvansal atıklardan biyoenerji üretme projesi örnek olabilir. Gaziantep'te zaten kültürel-dini veya vicdani nedenlerle ekme veya yiyecek atıklarının çöp konteynırlarına diğer atıklarla beraber konulmaması konusunda bir hassasiyet vardır. Bu hassasiyet organik-inorganik atık ayrıştırmasının temeli olabilir. Organik atıklar hayvan yemi, gübre veya enerji kaynağı olarak kullanılabilir.

Kaynakça | References

- AGED. *Sokak Toplayıcıları Sosyo-Ekonomik Araştırma Raporu*. haz. M. Şeker, F.N. Tanyeri, 2022.
- Belien, Jeroen vd., "Municipal Solid Waste Collection and Management Problems: A Literature Review", *Transportation Science* 48/1 (2014), 78-102.
- Bilir, Vahide. "Çöp İşçileri ve Ankara'da Yaşananlar", *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* (2006), 13-15.
- Bourdieu, Pierre. *Devlet Üzerine - Collège de France Dersleri* (1989-1992). çev. Aslı Sümer, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Boyacı, Emin - Demez, Gönül "Atık Toplayan Bireylerin Yoksulluk Deneyimleri", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 65 (2024), 73-89.
- Çağlayandereli, Mustafa; Sever, Hasan; Açıklan, Neriman. "Romanların Maruz Kaldığı Dışlanma ve Ayrımcılığa İlişkin Bir Değerlendirme." *Social Science Development Journal* 9/45 (2024), 64-84.
- Çırak, Kamer - Demirtaş, Zafer. "Çöp Toplayıcılığı ve Hurdacılığın Niğde'de ve Niğde'den Örgütlenişi", *VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*. Muğla Sıtkı Koçman Üniv. Yayını (2013), 91-100.
- Das, Swapan - Bhattacharyya, Bidyut Kr. "Optimization of Municipal Solid Waste Collection and Transportation Routes", *Waste Management* 43 (2015), 9-18.
- Demircan, Çiğdem - Dane, Kutlu. "Geri Dönüşüm İşçilerinin Örgütlenme Deneyimleri: Antalya Örneği", *Türk İş Dergisi* 396 (2012), 1-15.
- Diktaş Yerli, Gülbaşak - Çelik, Yasin Erdinç. "Kent Yoksulluğu Bağlamında Atık Toplayıcılar", *Turkish Studies* 18/3 (2023), 1003-1028.
- Gültekin, Mehmet N. vd. *Gaziantep'te Suriyeliler*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları, 2018.
- ILO. *Reducing Waste Towards a Just Transition: Work, Labour, and Value in the Informal Recycling Chain Evidence from Adana, Türkiye*, 2023.
- Kolukırık, Suat - Oğuz, Zekavet Nuran. "Formel Ve Enformel Emek Biçimi Olarak Hamallık ve Hamallar: Isparta Örneği", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/2 (2008), 297-312.
- Kolukırık, Suat. "Sosyolojik Perspektiften Türk(iye) Çingeneleri: İzmir Çingeneleri Üzerine Bir Araştırma", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 3/1 (2006), 1-24.
- Kolukısaoğlu, Mert vd. "Katı Atık Toplama Sıklığının Toplama-Taşıma Maliyetine Etkisi", *Artıbilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 1/1 (2018), 46-56.
- Nurdoğan, Ali Kemal - Öztürk, Mustafa "Geçici Koruma Statüsü ile Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi* 23/3 (2018), 1163-1172.
- Özsoy, Duygu, "Yeni Kent Yoksulluğu, Atık Toplayıcılığı e Temsil Sorunsalı: Katık Dergisi Üzerine Bir İnceleme", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 43 (2012), 105-121.
- Tümtaş, Mim Sertaç. "Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç mü 'İstila' mı?", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 21/1 (2022), 338-353.
- Zenginkuzucu, Dıkan M. "Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi", *Türkiye'de İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi* 1 (2018), 37-62.